

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.06.2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002, ECLI:CZ:NS:2003:30.CDO.889.2002.1

Číslo: 20/2004

Právní věta: Spor mezi dědici o skutečnostech rozhodných pro závěr o započtení daru na dědický podíl některého z dědiců není sporem o dědické právo. Otázku započtení daru na dědický podíl dědice řeší soud v řízení o dědictví při rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů (§ 484 obč. zák.); postup podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. není v takovém případě možný.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.06.2003

Spisová značka: 30 Cdo 889/2002

Číslo rozhodnutí: 20

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Dědictví

Předpisy: § 175k odst. 2 předpisu č. 99/1963Sb.
§ 484 předpisu č. 40/1964Sb.
§ 80 odst. 2 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O b v o d n í s o u d p r o P r a h u 9 r o z s u d k e m z e d n e 4. 4. 2001 u r č i l, ž e d a r c h a t y e v. č. 34 n a p a r c e l e č. 229/156 v k. ú. H., k t e r ý u č i n i l a z ů s t a v i t e l k a J. O. n a v r h o v a t e l c e d n e 20. 11. 1996, b y l o b v y k l ý m d a r o v á n í m. D á l e r o z h o d l o n á h r a d ě n á k l a d ů ř í z e n í a o p o v i n n o s t i z a p l a t i t s o u d n í p o p l a t e k.

S o u d p r v n í h o s t u p n ě p ř e d e v š í m v z a l v ú v a h u s k u t e č n o s t, ž e u O b v o d n í h o s o u d u p r o P r a h u 9 j e v e d e n o d ě d i c k é ř í z e n í p o m a t c e ú č a s t n í k ů p a n í J. O., k t e r á z e m ř e l a d n e 22. 1. 1997 b e z z a n e c h á n í z á v ě t i. T o t o d ě d i c k é ř í z e n í p a k b y l o p ř e r u š e n o p o d l e u s t a n o v e n í § 175k o d s t. 2 o. s. ř. u s n e s e n í m u v e d e n é h o s o u d u z e d n e 8. 7. 1998, v e s p o j e n í s u s n e s e n í m M ě s t s k é h o s o u d u v P r a z e z e d n e 30. 11. 1998. T í m t o r o z h o d n u t í m b y l o s o u č a s n ě u l o ž e n o p o z ů s t a l é d c e ř i M. P. (ž a l o b k y n i), a b y d o j e d n o h o m ě s í c e o d j e h o p r á v n í m o c i p o d a l a u O b v o d n í h o s o u d u p r o P r a h u 9 ž a l o b u n a u r č e n í, ž e d a r c h a t y e v. č. 34 n a p a r c e l e č. 229/156 v k. ú. H. t ě t o d ě d i č c e o d z ů s t a v i t e l k y b y l o b v y k l ý m d a r o v á n í m.

O b v o d n í s o u d n a z á k l a d ě p r o v e d e n é h o d o k a z o v á n í d o s p ě l k z á v ě r u, ž e p ř e d m ě t n ý d a r b y l s k u t e č n ě d a r e m o b v y k l ý m, a p r o t o ž a l o b ě v y h o v ě l. T a k t o p ř e d e v š í m p ř í h l ě d l k e s k u t e č n o s t i, ž e z p r o t o k o l u z e d n e 13. 4. 1997 o b s a ž e n é h o v e z m í n ě n ě m d ě d i c k é m s p i s e z j i s t i l, ž e ž a l o b k y n ě i ž a l o v a n ý p r o h l á s i l i, ž e o b d r ž e l i (o d z ů s t a v i t e l k y) d a r e m z a ř í z e n í n e m o v i t o s t í – c h a t, a ž a l o v a n ý u v e d l, ž e v y b a v e n í b y t u z ů s t a v i t e l k y n a b y l d a r e m o n.

Z výpovědi žalovaného soud prvního stupně dovodil, že úmyslem zůstavitelky (matky účastníků) bylo před smrtí vypořádat majetkové vztahy účastníků tak, že realizovala dar žalobkyni, které darovala chatu v H. Darovat chatu v K. žalovanému však již nestačila, protože zemřela. Ve své účastnické výpovědi žalovaný fakticky učinil nespornou otázku obvyklosti daru, protože zůstavitelka měla v úmyslu ještě za svého života rozdělit majetek, který vlastnila, mezi své děti, tj. mezi žalobkyni a žalovaného. Takové jednání není možno podle soudu prvního stupně považovat za neobvyklé, a to i přesto, že k realizaci daru chaty v K. žalovanému nedošlo.

K odvolání žalovaného M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 7. 9. 2001 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že předmětnou žalobu v plném rozsahu zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů a o povinnosti zaplatit soudní poplatek.

Odvolací soud především konstatoval, že při svém rozhodování vyšel ze skutkových zjištění, která učinil soud prvního stupně, avšak na jejich základě dospěl k opačnému právnímu závěru. S odkazem na ustanovení § 484 obč. zák. vyšel mimo jiné ze skutečnosti, že žalobkyně v žalobě tvrdila, že důvodem sporného daru bylo, že žalovaný byl obdarován v roce 1996 babičkou účastníků, a to nemovitostí v hodnotě nepoměrně vyšší, než hodnota sporného daru. Motivem zůstavitelky bylo zajistit, aby obě děti získaly do svého vlastnictví nemovitosti a aby žádné z nich nebylo oproti druhému zvýhodněno. Na tom žalobkyně setrvala i při své výpovědi před soudem prvního stupně dne 18. 9. 2000. Až v dalším řízení (toto) své tvrzení změnila, když uvedla, že úmyslem zůstavitelky bylo darovat předmětnou chatu jí a druhou chatu v K. žalovanému, avšak k tomuto druhému darování již nedošlo.

Odvolací soud pro účely svého rozhodnutí pokládal za irelevantní, jaký dar a v jaké hodnotě získal žalovaný od své babičky, stejně tak jako tvrzený úmysl zůstavitelky podarovat každého z účastníků jednou nemovitostí. Za podstatné považoval to, že obdarována byla darem vyšší hodnoty pouze žalobkyně, zatímco žalovaný nikoliv. S ohledem na majetkové poměry zůstavitelky, kdy vlastnila za svého života dvě chaty, pak darování jedné z těchto nemovitostí žalobkyni nepovažoval za běžné darování.

Rozsudek Městského soudu v Praze nabyl právní moci dne 12. 11. 2001, přičemž zástupci žalobkyně bylo rozhodnutí doručeno dne 9. 11. 2001.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dne 7. 12. 2001 včasné dovolání, jehož přípustnost se odvozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Důvod dovolání dovolatelka uvádí odkazem na ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., neboť má za to, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Současně uplatňuje dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř., když se domnívá, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování.

Dovolatelka zejména poukazuje na to, že soud prvního stupně učinil zjištění, že zůstavitelka projevila vůli naložit s veškerým svým nemovitým majetkem tak, že žalobkyni daruje předmětnou chatu (což také realizovala), zatímco žalovanému daruje rekreační chatu v K. (to však znemožnila její smrt). Z této skutečnosti ovšem odvolací soud činí nepodložený závěr (aniž by opakoval výslech žalovaného), že tato skutečnost byla pouze tvrzena.

Dovolatelka dále vytýká, že odvolací soud posoudil otázku obvyklosti darování nemovitostí zůstavitelkou zužujícím způsobem, který nemá oporu v hmotném právu. Tato otázka měla být posouzena nejen se zaměřením na hodnotu daru, ale i na ostatní okolnosti a poměry, které v rodině panovaly, a zejména na pohnutky, které zůstavitelku k darování vedly. Dovolatelka pak uzavírá, že neobvyklost darování nemůže být spatřována v tom, jestliže v posuzovaném případě darování nemovitosti druhému dítěti (žalovanému) nebylo provedeno jen v důsledku zásahu vyšší moci.

Obecně (totiž) není nic neobvyklého, jestliže rodič v očekávání svého odchodu ze života rozdělí všechn svůj majetek mezi své děti.

Dovolatelka proto navrhla zrušení tohoto rozhodnutí a vrácení věci odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaný se k podanému dovolání vyjádřil písemným podáním ze dne 4. 3. 2002, v němž navrhl, aby toto dovolání bylo zamítnuto.

Dovolací soud uvážil, že dovolání žalobkyně bylo podáno oprávněnou osobou, řádně zastoupenou advokátem podle ustanovení § 241 odst. 1 o. s. ř., stalo se tak ve lhůtě stanovené ustanovením § 240 odst. 1 o. s. ř., je charakterizováno obsahovými i formálními znaky požadovanými ustanovením § 241a odst. 1 o. s. ř. Dovolání vychází z dovolacích důvodů podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) a § 241a odst. 3 o. s. ř. Opírá se o případ přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

N e j v y š š í s o u d poté přezkoumal napadený rozsudek Městského soudu v Praze v souladu s ustanovením § 242 odst. 1 až 3 o. s. ř. a dospěl k závěru, že dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu (a stejně tak rozhodnutí soudu prvního stupně) nelze považovat za správné (§ 243b odst. 2 o. s. ř.). Proto zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Ze znění ustanovení § 242 o. s. ř. vyplývá, že právní úprava institutu dovolání obecně vychází ze zásady vázanosti dovolacího soudu rozsahem dovolacího návrhu. Dovolací soud je přitom vázán nejen rozsahem dovolacího návrhu, ale i uplatněným dovolacím důvodem. Podle třetího odstavce zmíněného ustanovení však dovolací soud v případech, kdy je dovolání přípustné, přihlédne též k vadám uvedeným v ustanovení § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a to i tehdy, pokud tyto vady nebyly uplatněny v dovolání.

V daném případě dovolací soud nejprve konstatuje, že se dovolatelka mylí, pokud odvolacímu soudu vytýká i to, že ve svém rozhodnutí neuvedl, podle jakého ustanovení věc posuzoval. Již bylo konstatováno, že odvolací soud v napadeném rozhodnutí výslovně exponoval citaci ustanovení § 484 obč. zák. Ze zmíněného ustanovení vyplývá, že požadavek zápočtu (kolace) darování má sloužit spravedlivému rozvržení majetkového přínosu pocházejícího od zůstavitele do majetku dědice. Cílem je odstranit, resp. snížit majetkové disproporce mezi dědici, pokud mají svůj původ v majetkových zdrojích plynoucích od zůstavitele. Na základě této zákonné konstrukce odvolací soud také své rozhodnutí zbudoval.

Ač dovolatelka ve svém dovolání již žádnou případnou jinou vadu řízení nevytýká, přesto však je dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu (stejně tak jako rozhodnutí soudu prvního stupně) takovouto vadou řízení, které mohlo mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, postiženo.

Podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř., závisí-li rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností, odkáže soud usnesením po marném pokusu o odstranění sporu dohodou účastníků toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. K podání žaloby určí lhůtu. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v řízení bez zřetele na tohoto dědice.

Při dědění ze zákona se dědici na jeho podíl započte to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklé darování; jde-li o dědice uvedeného v ustanovení § 473 odst. 2 obč. zák., započte se kromě toho i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek (§ 484, věta

druhá, obč. zák.). Předmětem započtení na dědický podíl je tedy to, co dědic obdržel bezúplatně od zůstavitele za jeho života nad rámec obvyklého darování, tj. např. mimo rámec příležitostných darů (lze zmínit např. obvyklé dary k narozeninám, jmeninám, vánocům, rodinným výročím, ukončení studia, svatbě, narození dítěte apod.).

Při dědění ze zákona přichází v úvahu započtení na dědický podíl u všech dědiců bez rozdílu. V případě darování jako předmětu zápočtu podle zmíněného ustanovení má zákon na zřeteli věnování bez odpovídajícího případného protiplnění ze strany pozdějšího dědice, přičemž takovéto darování svou povahou a výší překračuje obvyklá darování odpovídající výdělkovým a majetkovým poměrům dárce. Konečně z možnosti započtení jsou dále vyloučena plnění, k nimž byl zůstavitel ze zákona povinen (např. poskytovat výživné apod.).

Jak již bylo naznačeno, podnětem pro zahájení tohoto řízení byla okolnost, že pozůstalá dcera byla podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. odkázána dědickým soudem, aby podala žalobu na určení, že dar předmětné chaty od zůstavitelky je obvyklým darováním. I když zde tedy existuje takovéto rozhodnutí dědického soudu dovolávající se zmíněného ustanovení, soudy obou stupňů však v posuzovaném řízení samy nevážily, zda okolnosti případu skutečně také předpoklady tohoto ustanovení naplňují a tím současně také i takovýto postup odůvodňují.

Ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. řeší postup soudu v situaci, kdy je mezi účastníky sporné dědické právo, tj. je sporné, kdo je dědicem. Jde tedy o případy, kdy někdo o sobě tvrdí, že je dědicem, a současně popírá, že dědické právo svědčí někomu jinému, kdo se považuje dědicem, resp. se za něj vydává. Spor o dědické právo se projevuje mimo jiné také v tom, s kým má být v průběhu dědického řízení jednáno, tj. kdo má být považován za účastníka dědického řízení. Zde pak je dále určující, zda vyřešení sporu je otázkou výlučně právní, nebo zda je mezi účastníky sporná rovněž skutková stránka věci.

Pokud jsou skutková tvrzení účastníků o rozhodných okolnostech shodná a závisí-li tak rozhodnutí o dědickém právu pouze na právním posouzení věci, je na soudu, aby přímo v dědickém řízení vyšetřil podmínky dědického práva a dále jednal jako s účastníkem řízení s tím, kdo je podle jeho názoru dědicem, resp. rozhodne, s kým z účastníků bude nadále jednáno (proto, že je důvod mít za to, že tento účastník je dědicem), resp. s kým z účastníků naopak takto jednáno nebude (z důvodu, že v konkrétním případě lze mít za to, že není zůstavitelovým dědicem).

Z vyloženého je zřejmé, že požadavek, aby soud určil, že konkrétní darování zůstavitele bylo obvyklým darováním (§ 484, věta druhá, obč. zák.), neodpovídá předpokladům žaloby o určení dědického práva ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř., když případný výsledek takového sporu není způsobilý ovlivnit dědické právo některého z dědiců, tj. neřeší případnou otázku, zda účastník je či není dědicem. Ta však nebyla předmětem tohoto sporu.

Dovolací soud uzavírá, že spor mezi dědici o skutečnostech rozhodných pro závěr o započtení daru na dědický podíl některého z dědiců není sporem o dědické právo. Otázku započtení daru na dědický podíl dědice řeší soud v řízení o dědictví při rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů (§ 484 obč. zák.); postup podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. není v takovém případě možný. Tuto skutečnost ovšem soudy obou stupňů dostatečně nevážily. Nad rámec tohoto závěru je současně možno připomenout, že při shodě účastníků v otázce existence a v zásadě i hodnoty předmětného daru šlo při posouzení, zda šlo o obvyklé darování či nikoliv, výlučně o otázku právní.

Tedy přesto, že pozůstalá dcera - žalobkyně byla k podání žaloby podle § 175k odst. 2 o. s. ř. dědickým soudem (byť jinak nepřiléhavě) vyzvána, nelze podanou žalobu v této věci klasifikovat jako žalobu ve smyslu tohoto ustanovení. Protože však petit této žaloby obsahoval požadavek na určení, že předmětný dar byl obvyklým darováním, bylo nezbytné, aby přípustnost této určovací žaloby byla

posouzena z hlediska předpokladů obsažených v ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. jako u „běžné“ určovací žaloby. Zejména se bylo nutno zaměřit na posouzení, zda žalobce (žalobkyně) má na požadovaném určení naléhavý právní zájem. Touto otázkou se však žádný ze soudů obou stupňů nikterak nezabýval. Zatížily tak svá rozhodnutí jinou vadou řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

S ohledem na uvedenou skutečnost je proto patrné, že dovoláním napadené rozhodnutí ve věci samé Městského soudu v Praze (stejně tak i rozhodnutí soudu prvního stupně) nelze pokládat za správné (§ 243b odst. 2 o. s. ř.). Nejvyšší soud proto napadené rozhodnutí zrušil, a to včetně rozhodnutí soudu prvního stupně, a vrátil věc Obvodnímu soudu pro Prahu 9 k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.). K projednání věci nebylo nařízeno jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.).